

ÓRIGENÉSZ: HUSZADIK HOMÍLIA JEREMIÁS KÖNYVÉHEZ

FORDÍTOTTA: SOMOS RÓBERT

BEVEZETÉS

Órigenész (186–254) az ókori görög nyelvű keresztény tudományosság és spiritualitás meghatározó alakja volt, aki a legkülönbözőbb műfajú munkáiban, a rendszeres teológia, az exegézis, az apologetika és a lelkiség területein évszázadokon át alapvetően befolyásolta a keresztény gondolkodást. Magának a keresztény dogmatikának a kialakításában is alapvető szerepe volt, munkásságának gerincét azonban a szent szövegek helyes olvasatának megállapítása és magyarázata képezte. Szinte az összes szentírási könyvhöz írt kommentárt, vagy éppen homíliákban magyarázta azokat. Írásainak rendkívül nagy száma csodálat tárgya volt a keresztény ókorban. Ezeknek a szövegeknek a túlnyomó többsége elveszett, és csupán monumentális romok állnak rendelkezésünkre az életműből. Órigenész műveinek elkészültét és fennmaradását nagyban segítette Ambrosziosz, a gazdag mecénás, aki gyorsírókat és másolókat, valamint technikai feltételeket biztosított Órigenész számára munkájához, ráadásul folyamatos biztatta és sürgette is a teológust. Másfelől pedig, a művek nagy részének elvesztét a birodalmi politika szintjére emelt Órigenész-ellenes döntések okozták. Alapvetően a hatodik századi órigenista szerzetesi irányzat ellen született meg az 553-as konstantinápolyi egyetemes zsinat Órigenészt elítélő határozata, amely teológusunk jóhírét évszázadokig beárnyékolta és műveinek további másolását akadályozta.

Jeremiás könyvét Órigenész a palesztinai Caesareában magyarázta híveinek. Ekkor már véglegesen elhagyta Alexandriát és felszentelt papként működött. Úgy számolható, hogy 240 és 244 között tarthatta prédikációit Órigenész a prófétáról, és valószínűleg 45 homíliája készült el. Mára ebből húsz maradt fenn görög nyelven, és egészen a huszonkilenc *Zsoltárhomília* 2012-es felfedezéséig ez volt az egyetlen, őszövségi könyvről szóló exegetikai munkája, amely eredeti nyelven maradt reánk. Ezt a gyűjteményt kiegészíti a Jeromos által latinra fordított darabok közül kettő, amelyek csak fordításban maradtak reánk.

A huszadik homília az utolsó a sorban, és néhány lényeges teológiai kérdést tárgyal a homiletika regiszterében. A műfaj lehetőségeinek megfelelően nem részletes elemzésekről van tehát ebben a szövegben szó, mint a kommentár esetében, hanem alapvetően a prédikációt hallgató hívek vallási téren történő gazdagításáról.

Ez nem jelentett akadályt abban a tekintetben, hogy Órigenész ne vetett volna fel olyan kérdéseket is a magyarázott szövegek kapcsán, amely szentírási textusok fölött más exegéta csendben átsiklott volna.

A huszadik Jeremiás-homília rögtön az Istennek tulajdonított harag és indulat kérdését tárgyalja, egyedül itt idézi Arisztotelész definícióját a „homonímia” fogalmáról, és ismerteti röviden az egyéb műveiben is gyakran alkalmazott magyarázatát, amely szerint a az olyan kifejezések, mint a „harag”, „indulat”, „alvás” Isten esetében egészen más valóságra vonatkoznak, mint a szokásos nyelvhasználatban.

Tárgyalja az Isten részéről történő megtévesztés kérdését, amely kapcsán egykori híve, későbbi kritikusa, Jeromos akként bírálja, hogy az órigenisták hazugszertartások keretében szövetkeznek egymással Órigenész Platont követő tanítása alapján. Órigenész ugyan nem szoros értelemben vett hazugságról beszél, hanem inkább arról, hogy az isteni üzenet nem bontja ki az igazságot a maga teljességében, hanem elhallgat bizonyos dolgokat. Interpretációja alapvetően a zsidó hagyományon nyugszik, amelyet egy zsidó származású, kereszténységre áttérő tudós személytől szerzett, ahogyan erről ő maga beszámol. Ezt az értelmezést egészíti ki azzal, hogy Isten az orvos és a gyermekét nevelő apa megtévesztésével jár el a páciens és a gyermek javára.

Az idézett elhallgatás motívum éles fényt vet Órigenész missziós tevékenységére is: a keresztények elleni előítélet miatt nem tanácsos rögtön azzal kezdeni a tanítást, hogy mik a speciális keresztény tanok, hanem először a teizmus mellett kell meggyőzően érvelni, és csak utána továbblépni a krisztusi tanításokhoz.

További kényes kérdés a szerződésszegés kérdése, amely közvetett módon kapcsolódik a hazugság problémájához. Órigenész, aki mindenütt hangsúlyosan beszél az igazságosság erényéről, ebben a homíliában egyértelműen állást foglal a szerződésszegés jogosságáról Judit és Holofernész megállapodása kapcsán, amely szerint Judit akkor mehet ki imádkozni Istenhez, ha odaadja magát Holofernésznek.

Végül, találunk egy olyan érdekes részletet is a homíliában, ami azt mutatja, hogy Órigenész szerint az a tény, hogy a Hetvenes fordításra támaszkodhatunk, nem jelenti azt, hogy annak minden szövege jobb, mint a héber eredeti és a többi görög fordítás. Ebből – egyéb órigenészi megnyilatkozások alapján – következik, hogy nincsen tökéletes ószövetségi gyűjtemény, hanem létezik az eredeti héber korpusz és a görög fordítások, és ezek mindegyikének vannak erősségei és gyengeségei.

„Mármost – nem tudom, milyen célból – Jeremiás prófécijának van egy kezdete nálunk, ahogyan azt a Hetvenek hagyományozták: *Isten ígéje Jeremiásnak, Helkia fiának, a papok közül valónak* (Jer 1,1). A héber szövegben és a többi fordításban viszont ez áll: *Jeremiás, Helkia fiának szavai*, és mind egybehangzóan mondja, hogy *Jeremiás, Helkia fiának szavai*. De hát miért *Jeremiás szavai*? Azért, mert a bevezetője, amelyet azokhoz címzett, akik nem akarták meghallgatni, így szól: 'az én szavaimat hallgassátok!'"

Nem biztos, hogy az órigenészi homíliákban kimutatható módon meglehetősen vegyes hallgatóság valóban igényelné az ilyen, ingyenceknek való kérdések tárgyalását. Teológusunk mégis érinti a szövegkritika témáját itt is, ahogyan más homíliáiban is.

A fordítás *Jeremiahomilien, Klageliederkommentar, Samuel- und Königsbücher. Origenes Werke* III. Band. Hrsg. von E. Klostermann, Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung, 1901 (Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Drei Jahrhunderte 6.) 176–194. alapján, a *Homélie sur Jérémie*. Ed. P. Nautin, tomes 1–2, Paris: CERF, 1976–1977 (Sources Chrétiennes 232, 238.) II/249 – 298. figyelembevételével készült.

A homíliák alapos elemzését nyújtja Nautin idézett kiadásának bevezetője (I/15–191.), az újabb német kétnyelvű kiadás (Origenes: *Die Homilien zum Buch Jeremia*, Eingeleitet und übersetzt von Alfons Fürst und Horacio E. Lona, Origenes, Werke mit deutscher Übersetzung Band 11, Berlin/Boston: De Gruyter, 2018) bevezetője 3–106., valamint Pesthy Monika: *Órigenész, az exegeta. Az egyházatya Biblia-magyarázata, különös tekintettel a Jeremiás-homíliákra*. Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport Értesítő, 1996.

ÓRIGENÉSZ: HUSZADIK HOMÍLIA JEREMIÁS KÖNYVÉHEZ

Arról, hogy megtévesztettél engem, Uram”, ismét, másképpen, odáig, hogy próba alá veti a veséket és a szíveket.¹

1. Mindazt, ami az Istenről írva van, a jó Istenhez méltó módon kell érteni, még akkor is, ha az magában véve tévesnek is tűnik. Ki ne mondaná ugyanis azt, hogy tévesnek tűnik Istennek haragot tulajdonítani, hogy indulatba jön, hogy meggondolja magát, sőt, hogy alszik?² Mindez azonban annak számára, aki tudja, hogyan is kell érteni a homályos szavakat,³ Istenhez méltónak fog bizonyulni. Istennek a haragja ugyanis nem terméketlen, hanem ahogyan szava tanít, ugyanúgy tanít a haragja is. A szóval nem taníthatókat ugyanis haraggal tanítja. Szükséges is, hogy Isten alkalmazza az úgynevezett „haragot”, amiképpen az úgynevezett „szót” is alkalmazza. Az ő szava ugyanis egyáltalán nem olyan, mint amilyen bárki más szava. Mert senkinél sem olyan az „élő”⁴ szó, senkinél sem olyan az „isten”⁵ szó, senkinél

¹ Jer 20,7–12.

² Vö. Jer 38(31),26.

³ Vö. Péld 1,6.

⁴ Acta Pauli. Idézi a Princ. I,2,3.

⁵ Jn 1,1.

sem olyan a „kezdetben nála”⁶ szó, ha egyszer csak valahonnan kezdete volt, mint annál, akié ez a szó volt.⁷ Így aztán Isten haragja sem olyan, [...] mint bárki másnak a haragja. És ahogyan Isten szava egyfajta idegenszerűséget mutat az összes többi szóhoz képest, hiszen istennek lenni és élő szónak lenni, amely önmagában véve valóságosan létezik, szolgálni az Atyát, idegenszerű, ugyanígy idegenszerű egyszerűen Isten haragjáról beszélni a szokásos elnevezésnek megfelelően, mert az ő haragja az összes haragvó haragjához képest más és attól eltérő. Ugyanígy az indulata is sajátos valami. Ez ugyanis az indulattal hibáztató jószándékának indulata, amely elmarasztalással akarja megtéríteni a hibázót. A szó is hibáztat, ahogyan a szó nevel, ám nem úgy hibáztat a szó, ahogyan az indulat hibáztat. Akik ugyanis szó révén hibáztatnak, nem kell, hogy indulatos hibáztatást alkalmazzanak.

Mondtam, hogy létezik Istennek egyfajta magában véve tévesnek tűnő megbánása is, hiszen írva van: *bánom, hogy királlyá tettem Sault*.⁹ Érdemes megvizsgálnod a megbánást is, és ne gondold, hogy Isten megbánása bármilyen rokonságban áll azokkal, akik megbánást éreznek. Amiképpen ugyanis kivételes valami Isten szava, kivételes a haragja, és magasabb rendű az indulata, és semmilyen rokonságot sem mutat a vele azonos nevű dolgokkal, ugyanígy azonos nevű Istennek a megbánása a mi megbánásunkkal. Azonos nevűek pedig azok, amiknek csupán a nevük közös, de a nevüknek megfelelő valóság fogalma különböző.¹⁰ Tehát csupán a neve közös Isten indulatának és bárki más indulatának, és csupán a neve közös Isten haragjának és bárki más haragjának. Így kell gondolkodni a megbánásról is, és aki képes rá, kutatni fogja, hogyan működik Isten megbánása. Hogyan működik? Letette Sault, mert törvénysértő módon uralkodott, és Isten szíve szerinti királyt állított a nép számára. Eme jó megbánással mondta ugyanis, hogy *szívem szerint való férfit találtam, Jessze fiát, Dávidot*.¹¹ Mindez azonban először Jeremiás olvasmányának kezdetéül, amely így szól: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*.¹²

2. Vizsgáljuk meg mármost, vajon nem arról van-e szó, hogy amiképpen szemben mindenki indulatával, amely rossz, míg Istené jószándékúan hibáztató, és mindenki haragjával szemben, amely dühöngő, Isten úgynevezett haragja nevelő, és mindannyiunk megbánása, amely a megbánást megelőző gondolat gyöngeségét

⁶ Jn 1,1.

⁷ A kiadások és fordítások nem egyformán értelmezik a kéziratot.

⁸ A kéziratban 15 betűnyi hiány található.

⁹ 1Sám 15,11. A LXX nem a *metamelémai* szót hozza.

¹⁰ Szó szerinti idézet Arisztotelész Kategóriák című műve elejéről (1. 1a), amely a *homonímia* fogalmát határozza meg. Órigenész szövegmagyarázata során gyakran hívja fel a figyelmet arra, hogy egyazon kifejezés más és más valóságra vonatkozik. Ezt nem csupán az önálló létezők (szubsztanciák, *usziai*) vonatkozásában teszi, hanem egyéb kategóriák kapcsán is, mint jelen esetben is. Célja – többek között – a problematikus bibliai antropomorfizmusok kiküszöbölése.

¹¹ ApCsel 13,22; Zsolt 89(88),21.

¹² Jer 20,7.

marasztalja el, Isten esetében az ő megbánása nem ezt marasztalja el, hanem a külső dolgokra vonatkozik a megbánás, ugyanígy kell gondolkodni arról, hogy az Isten részéről történő megtévesztés más fajta megtévesztés, mint a mi esetünkben történő megtévesztés, amellyel megtévesztünk. Mi tehát ez az Isten részéről történő megtévesztés, amelyre a próféta a megtévesztése megszűnte után gondolt, és amiről a megtévesztésből eredő előnyt felismerve beszél: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem?*

Először felidézek egy héber tanítást, amelyről egy Krisztus hite miatt és a törvény meghaladása miatt hozzánk menekülttel beszélgettünk, miután ideért hozzánk.¹³ Mondott bizonyos dolgokat erről: *megtévesztettél engem, Uram, és én hagytam, hogy megtévessz*, ami vagy mítosznak tűnhet, vagy értelmet képes kínálni a hallgató számára. Valami ilyesmit mondott. Isten nem kényúr, hanem király, és királyként nem kényszerít, hanem rábeszél, és azt szeretné, alattvalói mindegyike önkéntesen adja át magát az ő üdvrendjének, hogy ne kényszerűség szerint, hanem önként valósuljon meg az illető java. Pál ennek tudatában mondta Philemonnak a hozzá intézett levelében Onészimosz kapcsán, hogy *jótetted ne kényszerből, hanem önként történjen*.¹⁴ A mindenség Istene mármost képes lett volna jótettnek tartott dolgokat előidézni bennünk, hogy kényszerből adjunk alamizsnát, kényszerből legyünk mértékletesek, de nem akart. Azért parancsolja számunkra, ne fájdalommal és kényszerrel tegyük meg azt, amit megteszünk, hogy az önként történjen. Hogy úgy mondjam, utat keres tehát arra, miképpen fogja valaki önként megtenni azt, amit Isten akar.

A héber tanítás szerintem még valami ilyesmit is mond: Isten el akarta küldeni Jeremiást prófétálni az összes nemzethez és az összes nemzet előtt az ő népéhez. Minthogy azonban a próféciák igencsak baljóslatúak voltak – hiszen büntetéseket ígértek, amelyeket mindenkinek aszerint kell majd elszenviednie, amit megérdemel – és Isten ismerte a próféta szándékát, miszerint ő nem akarja az igen rossz dolgokat Izrael népe számára prófétálni, ezért gondosan így rendezte el szavait: *fogd ezt a kelyhet, és itasd meg belőle az összes nemzetet, amelyekhez elküldelek*.¹⁵ Isten tehát megparancsolta Jeremiásnak, hogy fogja a kelyhet, és biztatásképpen azon túl, hogy azt mondta: *fogd a vegyítetlen bor kelyhét*, így szólt: *elküldelek az összes nemzethez a vegyítetlen bornak ezzel a kelyhével*. Jeremiás pedig, aki meghallotta, hogy az összes nemzethez küldték el őt a harag kelyhének, a büntetések kelyhének felszolgálójaként, nem gyanította, hogy Izrael is inni fog a büntetés kelyhéből, tévedésbe esett, és fogta a kelyhet, hogy igyon belőle az összes nemzet. Amikor fogta a

¹³ Órigenész exegetikai magyarázataiban gyakran támaszkodik zsidó származású keresztény tanácsadó, sőt zsidó rabbi információira (Princ I,3,4; IV,3,17; HomIs 1,2; 4,1; Epistola ad Africanum 10–12).

¹⁴ Filem 14.

¹⁵ Jer 25,15(32,1).

kelyhet, ezt hallotta: „Először Jeruzsálemet itasd meg.” Minthogy tehát más valamit várt, mint ami megtörtént, nyilván ezért mondja ezt, hogy *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*.

Ehhez hasonló történet található Izajásnál is. Nem tudta ugyanis, hogy a parancs szerint mit fog mondani a népnek, amikor a leírtak szerint ezt hallotta Istentől: *kit küldjek, ki megy el ehhez a néphez?* Izajás pedig – mint mondja – így válaszolt: *íme, itt vagyok, engem küldj!*¹⁶ Majd ezt hallotta: *Menj, és mondd ennek a népnek: „hallván hallani fogtok, de nem értitek, és látván látni fogtok, de nem ismeritek fel.” Mert elhájasodott ennek a népnek a szíve,*¹⁷ és így tovább. Tehát mivel nem tudta, mit fog profétálni és hogy őt fogják a néphez küldeni, így szól: *íme, itt vagyok, engem küldj!* Ezért később ezek a szavak következnek: *Hang szól: „kiálts!”* Izajás viszont nem úgy válaszolt, mint aki kész teljesíteni a parancsot, hanem ezt mondta: *mit kiáltsak?*¹⁸ Elővigyázatos volt ugyanis, nehogy újra azt kelljen hallania, mint a korábbi prófécia alkalmával, miszerint *menj, és mondd ennek a népnek: „hallván hallani fogtok, de nem értitek.”* Hát *mit kiáltsak?* Minden hústest fű, és minden dicsősége olyan, mint a mező virága,¹⁹ és így tovább. Semmi olyat nem értett ezen, ami Izrael ellen szól. A héber tanítás ezt mondta számunkra annak kapcsán, hogy *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*.

3. Én pedig azért imádkozom, hogy ne csak megőrizsem azt, amit a hagyományból átveszek, ne ássam el a hozzám szólók talentumát a földbe,²⁰ ne dugjam kendőbe a tanítók hasznát hajtó mináját,²¹ hanem megsokasítsam a hagyományozóktól átvett tanításokat, és képes legyek hasznos dolgokat továbbadni. Imádkozom, hogy megsokszorozzam az evangélium, az apostolok, a próféták vagy a törvény mináit. Mindezeket meghallgatva tehát azt, hogy *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*, önmagam vonatkozásában vizsgálom. Vizsgálódva pedig azért imádkozom, hogy találjak valamilyen igazságot a szöveghelyen. Vajon nem arról van-e szó, hogy amiképpen az apa a még kisgyermek fiát jót akarva megtéveszti, mert másképpen nem tud hasznos lenni, csak ha tévedésbe esik a gyermek, és amiképpen az orvos megtévesztve jár el a beteggel szemben, mert nem képes meggyógyítani, csak akkor, ha az elfogadja a megtévesztő szavakat, ugyanúgy jár el a mindenség Istene is, mert az emberi nem javát tartja szem előtt. Tegyük fel, hogy ezt mondja az orvos a betegnek: „Meg kell, hogy műtselek, égetést is alkalmaznom kell, sőt, még súlyosabb dolgokat is el kell viselned!” A beteg aligha fogja alávetni magát ennek. Ám olykor mást mond, szivacs alá rejti a vágó fémszikét, és

¹⁶ Iz 6,8.

¹⁷ Iz 6,8–9.

¹⁸ Iz 40,6.

¹⁹ Iz 40,6.

²⁰ Vö. Mt 25,25.

²¹ Vö. Lk 19,20.

ugyanígy – hogy úgy mondjam – mézbe rejtí a keserű természetű, kellemetlen ízű orvosságot, mert gyógyítani és nem bántani akarja a páciens. Ilyen orvosságokkal van tele az egész isteni Írás. Egyes dolgok rejtett módon hasznosak, mások rejtett módon keserűek. Ha látsz olyan fenyegetőző apát, aki mintha csak gyűlölné a fiát, aki félelmetes dolgokat mond a fiúnak, és nem mutat gyengédséget iránta, hanem elrejtí a fia iránti szeretetét, figyelj arra, hogy meg akarja tévesztetni a kisgyermeket. Nem szolgálna ugyanis előnyére a fiúnak, ha ismerné az apa szeretetét, a jóindulatú szándékot. Hanyaggá válna ugyanis és nem nyerne nevelést. Ezért rejtí el egyfelől a gyengédség édességét, és mutatja másfelől a fenyegetés keserűségét.

Így jár el az apával és az orvossal analóg módon Isten. Léteznek bizonyos keserű orvosságok, amelyek még a legigazabbakat és legbölcsebbeket is gyógyítják. Minden vétkezőt meg kell ugyanis büntetni a vétkei miatt. *Ne vezessétek félre magatokat, Istent nem lehet kijátszani.*²² *Ne álmítátok magatokat: sem paráznák, sem házasságtörők, sem kéjencek, sem férfiakkal paráználkodó férfiak, sem tolvajok, sem iszákosok, sem gyalázkodók, sem rablók nem nyernek örökrészt Isten országában.*²³ Ha ismeri is és pontosan érti is ezt valaki, ám képtelen felismerni a szivacs alatti gyógyító fémszikét, és képtelen belátni a méz rejtette keserű orvosságot, el fog bátoratlanodni. Hiszen ki az közülünk, aki nem tudja magáról, hogy meggondolatlanul ivott és lerészegedett? Ki az közülünk, aki mentes a lopástól és attól, hogy ne helytelen módon szerezzen meg létszükségleti dolgokat? Nézd csak, mit mond az ige: *Ne vezessétek félre magatokat, mert ők nem nyernek örökrészt Isten országában.*²⁴ A szöveghely szerint rejtve kell lennie a titoknak, nehogy elbátoratlanodjon a sokaság, és nem ismerve a dolgokat, nehogy büntetésként és ne megpihenésként várja a halált. Találni olyan valakit, aki úgy szól, mint Pál: *jobb ugyanis eloldozódni és Krisztussal lenni?*²⁵ Én sem vagyok képes ilyet mondani. Tudom ugyanis, hogy ha eltávozom, el kell, hogy égjen a bennem lévő fa.²⁶ A gyalázkodás fa bennem, a részegség fa bennem, a lopás fa bennem, és sok más fát építettem be a házamba. Láthatod, hogy mindez sok hívő számára rejtve marad, és jó is, hogy nem tudnak róla. Sokunk úgy véli, hogy mivel nem követett el bálványimádást és nem paráználkodott, – bárcsak tiszták lennének legalább ezektől – amikor eltávozik az életből, üdvözülni fog. Nem látjuk, hogy *mindnyájunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt, hogy mindenki elvegye a bérét, aszerint, hogy jót vagy gonoszat cselekedett testében.*²⁷ Nem látjuk azt, aki így szól: *a föld összes nemzetsége közül*

²² Gal 6,7.

²³ 1Kor 6,9–10.

²⁴ Gal 6,7 és 1Kor 6,10.

²⁵ Fil 1,23.

²⁶ Vö. 1Kor 3,12.

²⁷ 2Kor 5,10.

csak titeket ismertelek. Ezért rajtatok, mindannyiotokon torolom meg tetteiteket,²⁸ és nem egyeseken igen, másokon viszont nem.

Tehát az orvos olykor az orvosi fémszikét puha és finom szivacs alá rejt, és az apa is elrejtí gyengédségét hangos szidalmaival. Az orvos megtévesztései egyrészt eltávolítják a zsírdaganatokat és visszártágulatokat, és bármi más, ami a testi szervezetet sújtja, az utóbbi megtévesztése pedig megnyesi a faragatlanságot és önteltséget. A próféta titokzatos módon tudatában van, hogy valahogy ekként tesz Isten, belátja, hogy Isten a java érdekében tévesztette meg, és ezt mondja: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*. Oly nagyszerű adományhoz juttatta a prófétát, hogy így imádkozzon és szóljon az Istenhez: „Tévedsz meg, ha ez javamra van!” Az Isten részéről történő megtévesztés pedig más, mint a kígyó részéről történő megtévesztés. Nézd csak meg, mit mond az asszony Istennek: *a kígyó tévesztett meg, és ettem*.²⁹ Amíg a kígyó részéről történő megtévesztés kiűzte Ádámot és asszonyát Isten paradicsomkertjéből, addig a prófétánál szereplő megtévesztés, miszerint *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*, oly nagyszerű prófétai adományhoz juttatta őt, ami megnövelte benne az erőt, tökéletesítette őt és képessé arra, hogy Isten igéjének a szándékát embertől való félelem nélkül szolgálja. Minthogy tehát ezt pedig mi is tudjuk, imádkozunk most is azért, hogy megtéveessen minket az Isten. Csak nehogy a kígyó téveessen meg! Másutt is ehhez hasonló van lejegyezve, hiszen Izajás könyvében ez áll: *Mert az Úr hozzájuk keverte a tévedés szellemét*.³⁰ Tudni fogod, hogy ott mit is okoz a tévedés hozzákevert szelleme. És ez így jó, hogy nem keveretlenül adta az Isten a tévedés szellemét, hanem – ahogyan a próféta mondja – kevert módon.

4. Kockázatos ugyan, de szeretnék példát is hozni a hasznos megtévesztésre. Vannak egyesek, akik azért gyakorolják a szüzességet és a tisztaságot, mások pedig azért az egyszeri házasságot, mert attól tartanak, hogy tönkremennek a nemi közösülés vagy a második házasság esetén. Ítéljük csak meg magunk, mi a jobb; vajon az egyszeri házasság, és az, hogy az asszony téved és úgy véli, megbüntetik és örök büntetés sújtja a második házasságot, és ezért megmarad az egy házasságnál és tiszta marad, vagy pedig az, hogy ismeri az igazságot, és másodszor is férjhez fog menni? Szerintem bárki, aki a következményt nézi, azt fogja mondani, hogy nagyobb boldogság tisztának maradni és nem házasodni másodszorra, és nem tévedve belátni azt, miszerint a másodszorra házasuló is részesül bizonyos oltalomban, bár nem ugyanolyan boldogságban, mint aki a második házasságtól tiszta marad. Ha viszont ez nem lehetséges, jobb abban a tévedésben lenni, hogy a másodszor házasulók tönkremennek, és így a tévedéssel együtt tisztának maradni,

²⁸ Ám 3,2.

²⁹ Ter 3,13.

³⁰ Iz 19,14.

mint ismerni az igazságot és a második házasság miatt rosszabb helyzetben lenni. Hasonló dolgot találsz majd egyes szüzességet és teljes tisztaságot gyakorlók esetében is. Alighanem számos egyéb, minket érő megtévesztés révén történő dolog létezik, amely hasznunkra van. És milyen sok a bölcsnek tartott férfi, aki föllelte a büntetés kapcsán az igazságot, és állítólag elkerülte a tévedéseket, és mégis hitványabb élete volt? Előnyös lett volna úgy gondolkodniuk, ahogyan korábban gondolkodtak erről: *férgük nem fog elpusztulni*,³¹ és *tűzük nem fog megszűnni*,³² és hogy *minden hústest számára látványosság lesznek*,³³ és hogy *a pelyva olthatatlan tűzzel kerül elégetésre*.³⁴ Ha pedig valami mást képzelnek, szemben első fogalmukkal, és *megvetik Isten jó-ságának, elnézésének és türelmének gazdagságát*,³⁵ láthatod, hogy vajon ez igazából nem azért van-e, mert úgy gondolták, hogy nem szabad tévedésben lenniük, és ezzel *haragot halmoznak magukra, a harag napjára, amikor Isten igazságos ítélete megnyilvánul*.³⁶ Ennyit az Isten részéről történő megtévesztésről, mert a próféta így szólt: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*.

Térjünk rá külön erre is, hogy *én tévedésbe estem*. Miért nem csak annyit mondott Jeremiás, hogy *megtévesztettél engem, Uram*, hanem hozzáfűzte ezt: *tévedésbe estem*? Elgondolható, hogy olykor van valaki, aki valamilyen tévesztést művel, más pedig vigyáz arra, nehogy megtévezzék, és nem esik tévedésbe. Amikor viszont az egyik megtévesztést művel, a másik pedig nem vigyáz arra, nehogy megtévezzék, és tévedésbe esik, ezt mondhatja: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*. Én pedig ebben a helyzetben valami ilyesmit mondanék: Ha hozzám szól a kígyó, még ha igazat is mond nekem, és ha meg akar tévesztetni, gyanakodnék arra, hogy meggyőző szavaival – legyenek ezek akár megtévesztők, akár igazak – árt nekem. Mert az ő igazsága árt. Semmilyen jótétemény sem származik a kígyótól, mert *a rossz fa nem teremhet jó gyümölcsöt*.³⁷ Ha viszont az Isten szól hozzám, és meg vagyok győződve arról, hogy Isten beszél, készséggel engedelmeskedem. Igazat mond, és én elfogadom. Meg akar tévesztetni, és én kész vagyok tévedésbe esni, csak egyedül Isten tévezzon meg. És mivel engedelmeskedem, hiszen meg vagyok győződve arról, hogy Isten beszél, tévedni fogok, nem fontoskodom, azt akarom, hogy ne más, hanem Isten tévezzon meg. Ezért mondom, hogy nem csak te műveltél a megtévesztésemet, hanem hogy én is megéreztem a tőled való megtévesztést, és ebben az értelemben mondom ezt, hogy *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem*. És mi következik abból, hogy Isten az, aki megtéveszt, és az ember az, aki

³¹ Iz 66,24.

³² Mt 3,12; Lk 3,17.

³³ Iz 66,24.

³⁴ Mt 3,12; Lk 3,17.

³⁵ Róm 2,4.

³⁶ Róm 2,5. Ezeket a szavakat a *CommRom* II,3 és 4 tárgyalja.

³⁷ Vö. Mt 7,18.

tévedésbe esik? *Legyőztél, hatalmasabb voltál.*³⁸ Akkor győz le, amikor kezdetben, amikor még Krisztusban kisgyermek vagyok, megtéveszt, és legyőzve hatalmasnak bizonyul. Ha viszont nem győz le, akkor arra van szükségem, hogy fáradozzak. *Legyőztél, hatalmasabb voltál.*

5. Ezután így szól: *Nevetséges lettem, minden nap szüntelen gúnyoltak.*³⁹ E szöveg hely kapcsán azt hallottam, hogy Jeremiás a felettébb bűnösök idején élt – akkor volt ugyanis a fogság – és ezek olyannyira bűnösök voltak, hogy gúnyolták, kinevették és csúfolták még akkor is, amikor a próféta bevezetőként a próféciahoz ezt mondta: *így szól az Úr.*⁴⁰ Akik hallgatták, kinevették és gúnyolták a mondottakat. Megtévesztve őrizkedett attól, hogy azt mondja: *így szól az Úr*, és javára vált az, hogy meg volt tévesztve, és azt mondta, hogy „a saját szavaimat mondom nektek, mert nem hallgatjátok meg az Úr szavát.”⁴¹ Ezután azok Jeremiás szavaiként fogadták a hallottakat, mégis Isten szavait hallgatták. Ezt mondta nekem az, aki továbbadta számomra hagyományt a szöveg hely kapcsán, amikor megvizsgálta a bevezetőt és a prófécia kezdő szavait. Mármint – nem tudom, milyen célból – Jeremiás próféciajának van egy kezdete nálunk, ahogyan azt a Hetvenek hagyományozták: *Isten ígéje Jeremiásnak, Helkia fiának, a papok közül valónak.*⁴² A héber szövegben és a többi fordításban viszont ez áll: *Jeremiás, Helkia fiának szavai*, és mind egybehangzóan mondja, hogy *Jeremiás, Helkia fiának szavai*. De hát miért *Jeremiás szavai*? Azért, mert a bevezetője, amelyet azokhoz címzett, akik nem akarták meghallgatni, így szól: „az én szavaimat hallgassátok!”

Előfordul, hogy amikor előnyösnek tűnik, mi is ilyesmit teszünk. Amikor beszédek intézve hozzájuk, hitre akarjuk téríteni a nemzetek közül valókat, és azt látjuk, hogy ellenszenvvel viseltetnek a kereszténységgel szemben, már az elnevezéstől is undorodnak, és utálják még hallani is azt, hogy az a keresztények beszéde, olykor előnyös, ha úgy teszünk, mintha nem keresztényként szólnánk. Amikor viszont erőnk szerint megszerkesztjük a beszédet, és úgy tűnik számunkra, hogy a hallgató azt nem úgy fogadja, mint valami közönséges szöveget, akkor bevalljuk, hogy ez a dicsérő beszéd keresztény beszéd. Hozzá hasonló dolgot teszünk, aki már nem azt mondja, hogy *így szól az Úr*, hanem azt, hogy „hallgassátok meg a szavaimat, Jeremiás szavait.” Ennyit annak kapcsán, hogy *nevetséges lettem*.

Mi is bosszankodunk, amikor beszélünk és kinevetnek minket, ahogy Jeremiás is, aki így szól: *Nevetséges lettem, minden nap szüntelen gúnyoltak*. De miért is beszéllek Jeremiásról? Jézusomat is kigúnyolták. Így szól ugyanis az Írás: *Hallották mindezt a*

³⁸ Jer 20,7.

³⁹ Jer 20,8.

⁴⁰ Jer 2,2.

⁴¹ Vö. Jer 20,9.

⁴² Jer 1,1.

*kapzsi farizeusok, és kigúnyolták őt.*⁴³ Viszont az *Úr kigúnyolja*⁴⁴ mindazokat, akik kigúnyolják Isten szavait. *Nevetséges lettem.* Nézd, milyen életet éltek a próféták! Olykor kinevették őket, olykor veszélyhelyzetbe kerültek, kidobta, megkövezte őket a nép, megölték, gyűlölték, üldözték őket.⁴⁵ Mindezt elszenvetdék és elviselték, és hogy Isten akarata szerint elnyerjék az *egyedülítől való, keresett dicsőséget*,⁴⁶ hirdették az ígét, hogy elnyerjék az Istentől való beteljesedést. *Minden nap szüntelen gúnyoltak.* Ama generáció ellen az a vád, hogy nem csupán néhány napig művelték a próféta kigúnyolását, hanem *minden nap szüntelen gúnyoltak.*

6. *Mert nevetni fogok keserű beszédemmel.*⁴⁷ A nevetés egyfajta ígért, amely ígért nevét Izsák pátriárka viseli. Az Izsák név jelentése ugyanis „nevetés”. Az pedig, hogy a nevetés ígért, világos ebből: *boldogok, akik most sírnak*, az ígért pedig ez: *mert nevetni fognak.*⁴⁸ Ahogyan ígértetek ezek: *Isten fiainak fogják őket hívni*,⁴⁹ és *mevlátják az Istent*,⁵⁰ és *öröklük a földet*,⁵¹ és *övék a mennyek országa*,⁵² ugyanúgy ígért a nevetés. Az ígért a boldogok sírásának ellentéte. Megkérdezheted azonban, vajon ez a jó nevetés, amely egy és más szempontból összhangban van a boldogok sírásával, ellentétben áll-e a másik, az ellenszegülőknek kijutó nyomorult sírással. Mert *jaj a most nevetőknek, mert sírni és gyászolni fognak.*⁵³ Más ugyanis a boldogok sírása és más azoké, akik bűnös módon élnek. Azt pedig, hogy van-e ennek valamilyen üdvös célja, nem tudom. De mit is beszélek? Hallgasd csak meg Pált! Amikor tanított, igyekezett szavaival elszomorítani hallgatóit. Meg is vallja, hogy akkor örül leginkább, ha megszorított valakit. Így szól ugyanis: *ugyan ki az, aki megörvendeztet engem, ha az nem, akit én megszorítottam?*⁵⁴ És bizony, ha valaki képes megindítani a lelket, különösen a vétkezőt, azért imádkozva, hogy olyan szavakat szóljon, amelyek szent gondolatok tolmácsai, és erejük, csatarendjük és isteni voltak folytán megrázzák a hallgató lelkét, gyászt, sírást és könnyeket idéznek elő, úgyhogy megörvendeztetik a beszélőt, amikor azt látja, hogy felvidul a hallgatóság és eltelik a mondottakkal. Olykor ugyanis az ígérthez vezet, mintegy *szűk és szoros, szomorúsággal járó úton, ami az életre vezet*,⁵⁵ és síráson keresztül

⁴³ Lk 16,14.

⁴⁴ Zsolt 2,4.

⁴⁵ Vö. Zsid 11,36–37.

⁴⁶ Vö. Jn 5,44.

⁴⁷ Jer 20,8.

⁴⁸ Vö. Lk 6,21; Gal 4,28.

⁴⁹ Mt 5,9.

⁵⁰ Mt 5,8.

⁵¹ Mt 5,5.

⁵² Mt 5,3.

⁵³ Vö. Lk 6,25.

⁵⁴ 2Kor 2,2.

⁵⁵ Mt 8,12; Lk 13,28.

vezet a boldog nevetéshez. Amikor viszont ezt nem éri el, attól tartok, alighanem ilyesmit mond: *jaj a most nevetőknek, mert sírni és gyászolni fognak.*⁵⁶

Miért is mondom ezt, amikor szeretném megfejteni azt, amit Jeremiás mond: *nevetni fogok keserű beszédemmel*, és megmutatni a sírásból eredő nevetést, és azt a sírást, amellyel azok sírnak majd, akik itt nevetnek, és talán Isten intézi úgy, hogy sírásban lesz részük? Mert *lesz majd ott sírás és fogcsikorgatás.*⁵⁷ És ezt Isten intézi így, amikor látja, hogy az a saját vétkei miatt sír, a jajveszékelő a saját törvényszegései miatt, amikor immár tudatára jut saját bűneinek. Bárcsak mindannyian minden egyes vétkünk alkalmával ezt mondanánk: *minden egyes éjjelen megfürösztem ágymat, könnyeimmel öntözöm nyugvóhelyemet.*⁵⁸ Bárcsak mindannyian ezt mondanánk sírva saját vétkeink miatt! *Éjjel-nappal könnyem a kenyerem.*⁵⁹ Ha a beszédem itt igen keserű is, azért ilyen keserű, mert ez nyomaszt engem, és kellemetlen annak, aki hallgatja. Akiket elmarasztal, azok számára terhes a beszélő, ám tudom, hogy keserű beszédem célja a nevetés, mégpedig a boldogok nevetése. És alighanem tudta ezt a próféta, amikor ezt mondta: *Mert nevetni fogok keserű beszédemmel.*⁶⁰ Most még keserű a beszéd, még nem nevetek, viszont *nevetni fogok keserű beszédemmel.*

7. Szerződésszegést és sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni.⁶¹ Az igaz az Istent hívja segítségül, az igaztalan a Bölcsességet hívja segítségül: *Lesz, amikor majd segítségül hívnak engem, de én nem hallgatom meg őket.*⁶² Ők az igaztalanok. Az világos, hogy az igazak is segítségül hívják ekkor a Bölcsességet: *mindenki, aki segítségül hívja az Úr nevét, meg fog menekülni.*⁶³ Itt viszont ezt mondja a próféta: *szerződésszegést és sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni.* Mint az Istent, úgy hívja segítségül a szerződésszegést, és mint az Urat, úgy hívja segítségül a nyomorúságot. Hát helyes dolgot hívsz, Jeremiás, mikor ígéretként így szólsz: *szerződésszegést és sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni?* Át kell azonban gondolni az általunk kötött szerződések és azok megszegését, mert előfordul olykor rosszul megkötött szerződés is, és a rosszul megkötött szerződés után szívesen hívnánk segítségül a megszegésüket. Ugyanígy, ha átgondolom *a széles és tágas utat, amely a pusztulásba vezet,*⁶⁴ és hogy ha rajta megyek, nem fáradozom sanyarú módon, letérek *a széles és tágas útról*, és odaérek a *szűk és szoros útra*, sanyarúan fáradozom, és ezt

⁵⁶ Vö. Lk 6,25.

⁵⁷ Mt 8,12.

⁵⁸ Zsolt 6,7.

⁵⁹ Zsolt 42(41),4.

⁶⁰ Jer 20,8.

⁶¹ Jer 20,8.

⁶² Péld 1,28. Ezek a Bölcsesség szavai, és ebben az értelemben hívják az igazságtalan emberek a bölcsességet. Egyébként *a balgák a bölcsességet és az intést megvetik.* Péld 1,7.

⁶³ Joel 3,8. A német, francia és angol kiadások és fordítások a kritikai kiadást követve rendre hibásan a Joel 2,32-re hivatkoznak.

⁶⁴ Mt 7,13.

mondom: *sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni*. Meg fogom szegni a világgal és a világi dolgokkal kötött szerződéseket, hogy mennyei szerződéseket vállaljak. *Szerződésszegést fogok segítségül hívni*. Így aztán elhagyva a széles és tágas utat, és rátérve a szűk és szoros útra, hogy olyan sanyarúan fáradozó legyek, mint Pál, ezt mondom: *sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni*. Nem minden ember mondja ugyanis azt, hogy én, *sanyarúan fáradozó ember! Ki szabadít meg e halálnak testétől?*⁶⁵ Ám aki megértette, mi a halál teste, aki szeretne megszabadulni e halálnak a testétől, ezt mondja: én, *sanyarúan fáradozó ember!* A testszerető viszont, a sokaság, amely nem hisz az eljövendő világkorszakban, nem ezt mondja: én, *sanyarúan fáradozó ember*, hanem boldognak tartja magát, hogy ember, és hogy itt lehet a halál testében. Ha tehát egyáltalán képes vagyok megérteni, milyen értelemben mondta Pál azt, hogy én, *sanyarúan fáradozó ember*, erről van szó: most még egyáltalán nem hívom segítségül a sanyarú fáradozást, hanem a rosszhoz kötődő szerződések megszegése nyomán fogom azt segítségül hívni, és így szólok, mint Jeremiás: *szerződésszegést és sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni*. Mert nem ezt mondta: „Az Istennel kötött szerződés megszegését fogom segítségül hívni.”

Szeretnék egy példát hozni az Írásból az igazságos szerződésszegésről, hogy bemutassam, miképpen is működik a szerződésszegés segítségül hívása. Judit megállapodást kínált Holofernésznek, amely szerint bizonyos napokon kimegy imádkozni az Istenhez és néhány nap után hagyja, hogy közösjön vele Holofernész. Holofernész elfogadta ezt a megállapodást. Hagyta, hogy Judit kimenjen a táborból imádkozni.⁶⁶ Mit kellett cselekednie Juditnak? Betartani a megállapodást vagy megszegni azt? Egyetértünk, hogy meg kellett szegnie. Isten szemében helyes dolog volt a Holofernésszel kötött megállapodás megszegése. Azzal, hogy meg akarta szegni a Holofernésszel kötött megállapodást, Judit ezt akarta mondani: *szerződésszegést fogok segítségül hívni*. És bizony segítségül hívta a szerződésszegést. Bárcsak én is ilyen lehetnék, hogy elmondhassam: *szerződésszegést fogok segítségül hívni*, és segítségül fogom hívni a kígyóval, az ördöggel kötött szerződés megszegését. A kígyó egykor megállapodást kötött Évával, Éva barátságos volt vele, és a kígyó is Évával.⁶⁷ Isten viszont – hiszen ő jó – hozzálátott megsemmisíteni ezt a szerződést, és lerontani ezt a rossz barátságot, és jó Istenként ezt mondta: *Gyűlöletet támasztok közéd és az asszony közé, ivadékos és az ő ivadéka közé*.⁶⁸ Tárgyilagosan hallgassuk meg tehát, hogyan okozza a gyűlöletet Isten, hogy aztán barátságot ébresszen Krisztus iránt. Lehetetlen ugyanis egyidejűleg az egymással ellentétben állók barátjának lenni. És ahogyan *senki sem szolgálhat két úrnak*, úgy senki sem lehet *Isten és a mammon*

⁶⁵ Róm 7,24.

⁶⁶ Vö. Judit 12,6–14.

⁶⁷ Vö. Ter 3,1–5.

⁶⁸ Ter 3,15.

barátja,⁶⁹ Krisztus és a kígyó barátja. Ám a Krisztus iránti barátság szükségképpen együttal gyűlöletet okoz a kígyóval szemben, és a kígyó iránti barátság gyűlöletet idéz elő Krisztussal szemben.

*Szerződésszegést és sanyarú fáradozást fogok segítségül hívni.*⁷⁰ Hogy még inkább megértsd a *fáradozást fogok segítségül hívni* szövegrészt, felvázolom, mi történik az aszkétákkal. Gyakran lehetőségük adódik megházasodni is és nem tenni ezt, mert a test a szellem ellen vágyakozik.⁷¹ Ha valaki azt választja, hogy nem él a házassággal együtt járó előnyökkel, hanem hogy sanyarúan fáradozzon és szenvedjen, koplalással sanyargassa testét és szolgaságba vesse,⁷² tartózkodjon bizonyos ételektől,⁷³ és minden módon szellemmel ölje ki a test cselekedeteit,⁷⁴ vajon az ilyen nem fogja-e segítségül hívni a sanyarú fáradozást, holott lehetősége van átadni magát az élvezetnek, a gyönyörnek, és nem a sanyarú fáradozást hívni? Ha tehát valaki képes utánozni a prófétát, és szerződésszegést hív segítségül – abban az értelemben, ahogyan azt elmagyaráztuk – aszkézise során a sanyarú fáradozást is segítségül kell hívnia. A történet igaznak bizonyult Jeremiás esetében, mert szüzességben élt. Az Úr ugyanis ezt mondta neki: *ne végy magadnak feleséget, és ne nemzz gyermekeket.*⁷⁵ És szüzességben élt, mert szerződésszegést és sanyarú fáradozást hívott segítségül.

8. *Mert az Úr igéje gyalázkodássá lett számomra.* Boldog Jeremiás, hogy nem éri más miatt gyalázkodás, csak az Úr igéje miatt. Minket viszont, akiket siralmas gyalázatok érnek, nem az Úr igéje miatt érnek ezek, hanem bűneink miatt, és azért érnek gyalázatok, mert hibázunk és kudarcot vallottunk, és rosszaságunk miatt érnek szidalmak. Az Üdvözítő viszont nem azt akarja, hogy ilyen fajta gyalázkodásokkal gyalázzanak minket, és ezt mondja: *Boldogok vagytok, amikor gyaláznak és üldöznek titeket, és minden rosszat mondanak rátok miattam.*⁷⁶ *Örüljete és vigadjatok azon a napon.*⁷⁷ Tehát ezt mondja: *Az Úr igéje gyalázkodássá lett számomra, és csúfságomra minden nap.*⁷⁸

Ezután gondold meg, hogy a próféták őszinte emberek voltak, és nem rejtették el saját vétkeiket, mint mi, és nem csupán a kortársaknak, hanem az összes nemzedéknek elmondták, ha vétkeztek. Én pedig vonakodom megvallani vétkeimet az itteni kis számú hallgatóság előtt, mert még elítélnének! Jeremiás viszont, ha úgy érezte, valamit vétkezett, nem szégyellte megírni saját vétkét. Vétek volt ugyanis,

⁶⁹ Vö. Mt 6,24; Lk 16,13.

⁷⁰ Jer 20,8.

⁷¹ Vö. Gal 5,17.

⁷² Vö. 1 Kor 9,27.

⁷³ Vö. 1Tim 4,3.

⁷⁴ Vö. Róm 8,13.

⁷⁵ Jer 16,1–2.

⁷⁶ Mt 5,11.

⁷⁷ Lk 6,23.

⁷⁸ Jer 20,8.

amit kijelentett: *Azt mondtam: „nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében.”*⁷⁹ Megtanultad, hogy *mindent az Úr nevében kell tenni*,⁸⁰ az Isten nevében tenni, és te mégis ezt mondod: *nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében?* Hát milyen nevet akarsz megnevezni? Más istenek nevéől *ne is emlékezzetek meg szívetekben*,⁸¹ és te ezt mondod: *nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében?* Nos, emberi emóciót érezve mondja ezt, és velünk is gyakran előfordul, hogy így érzünk. Akkor esik ez meg leginkább, ha valaki felismeri önmagáról azt, hogy olykor tanítása és beszéde miatt gyalázkodás, gyűlölet és szenvedés éri, és gyakran így szól: „Elvonulok, minek is fáradozzak? Ha ez ér, amikor fáradozom; tanítok, beszédet tartok, miért is nem vonulok el inkább a magányba és nyugalomba? Valami ilyesmit érzett a próféta is, amikor így szólt: *Azt mondtam: „nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében.”*

Jó azonban az Úr, aki megakadályozza, hogy ilyen bűnt kövessenek el nagyszerű emberek, és nem engedte, hogy a próféta igazságként mondja ki ezeket a szavakat, hanem úgy intézte, hogy szerződésszegést hívjon segítségül, és szerződésszegéssel szóljon Jeremiás. Ezt mondta ugyanis: *nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében*. Viszont ezt is mondta: *Szívemben mintegy csontjaimban lángoló, égő tűz lett, mindenfelől elernyedtem, és nem tudom elviselni*.⁸² Az Úr beszéde égető tűz lett a szívében. *Szívemben mintegy csontjaimban lángoló, égő tűz lett*. Elvetette a bűnt, amit azzal cselekedett, hogy ezt mondta: *nem nevezem meg az Úr nevét, és többé nem szólok az ő nevében*. Jeremiás rögtön elvetette a bűnt, amint kimondta. Bárcsak én is rögtön érezném, hogy *szívemben égő tűz* gyúl, amelyet *nem tudok elviselni*, amikor vétkezem és bűnös szavakat szólok!

A beszéd igen merész, és nem tudom, hasznára van-e az ilyen vagy egyéb hallgatóság számára. Azt mondja, hogy létezik egyfajta tűz, egy nem érzékelhető tűz, amely úgy bünteti meg azt, akit megbüntet, hogy az nem képes elviselni a hatását. Így szólt ugyanis: *Szívemben mintegy, égő tűz lett*, ami nem csak a szívemben, hanem *csontjaimban lángoló, és mindenfelől elernyedtem, és nem tudom elviselni*. Aggódom, hogy a reánk váró tűz olyan lesz, mint amelyik Jeremiás szívében keletkezett. Nem szenvedtünk el ilyet. Ha elszenvedtünk volna, és két tűz vár reánk, ez és a külső tűz, inkább azt a külső tüzet választanánk, amelyről azt látjuk, hogy a vezető nemzetek gyújtották meg, mint ezt. Az a tűz ugyanis a felszín égeti, ez viszont a szívet is, és a szívből kiindulva kiterjed az összes csontig, és kiterjedve a csontokig az egészet áthatja az égés, és úgy áthatja, hogy az égést nem lehet elviselni. Mit lehet egy ilyen tűz kapcsán mondani? *És nem tudom elviselni*. Tudok rablókról, akik képesek voltak elviselni az előbbi tűz okozta szenvedést. Az a szenvedés viszont más, amelyet

⁷⁹ Jer 20,9.

⁸⁰ Vö. Kol 3,17.

⁸¹ Vö. Kiv 23,13.

⁸² Jer 20,9.

Jeremiás leírt, amikor így szólt: *Szívemben mintegy csontjaimban lángoló, égő tűz lett, mindenfelől elernyedtem, és nem tudom elviselni.*⁸³ Ezt a tüzet az Üdvözítő gyújtja meg, aki így szól: *Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre.*⁸⁴ És mivel ezt a tüzet gyújtja meg az Üdvözítő, ezért akik hallgatni kezdik, azok számára tűzzel kezd, és először tüzet bocsát a szívükre, ahogyan azt Simon és Kleofás is megvallotta az ő igéi kapcsán ezekkel a szavakkal: *Hát nem égett a szívünk az úton, amikor az Írásokat magyarázta nekünk?*⁸⁵ Itt tűzzel égett Simonnak is és Kleofásnak is a szíve. Hallgasd csak, mit mondanak: *Hát nem égett a szívünk?*

9. Ki az, aki már most méltó megkapni ezt tüzet, hogy ne majd akkor ott kapjon tüzet? Szeretném megrajzolni, ki is az, akinek ott van a szívében ez a tűz. Képzeld el két ugyanazon fajta bűnt elkövető bűnöst – utálatos és tisztátalan paráznaságot – és azt, hogy a két parázna közül az egyik nem szomorkodik, nem búsul, nem bánkodik miatta, hanem úgy érez a paráznasága kapcsán, mint az az asszony, akiről a Példabeszédek ezt mondja: *amikor ezt teszi, megmosakszik, és azt mondja, hogy semmi rosszat sem tett.*⁸⁶ És most nézd a másikat, aki a ballépése után nem marad ilyen, hanem lelkiismerete bünteti, szívében bánkodik, nem képes sem enni sem inni, és nem elhatározásból böjtöl, hanem a megbánás okozta szenvedés miatt. Rajzold meg nekem az ilyet, aki *egész nap szomorkodva, kimerülten bolyong, szíve sóhajától jajgat, látva bűnét szeme előtt,*⁸⁷ mert az folyton ott van előtte szemrehányásként. És nézd az ilyet, aki nem egy napig, nem egy éjszakán át, hanem hosszú ideig bünteti magát. Melyiket tartod többre a kettő közül? Mit mondasz, melyiknek van reménye Isten előtt? Vajon a paráznának, aki nem is gondol erre, sőt *érzéketlenné válik, és így átadja magát a fajtalanlásnak,*⁸⁸ vagy annak, aki egyetlen bűnét is megsiratja és gyászolja? Ő a reménykedő.⁸⁹ Minél tovább ég a bánat tüzetől, annál inkább szánalmat ébreszt, és a büntetése ideje elegendő, annyi büntetési idő, amennyit megkapott [Páltól] a paráznaságáért és bánatáért. És mivel az itteni büntetés ideje hasznos, ezért fáradozott [Pál] azon, hogy a paráznát megbüntesse, és amikor szomorúsággal büntette őt, és látta, hogy elegendő a büntetés, ezt mondta: *nehogy a nagyon mély bánat eleméssze, tanúsítsatok iránta szeretetet.*⁹⁰ Mindannyiunk vizsgálja meg saját lelkiismeretét, és nézze meg, mit vétett! Mert meg kell majd bűnhődni. Imádkozzon Istenhez, hogy az a tűz érje, ami Jeremiást, azután pedig Simont és

⁸³ Jer 20,9.

⁸⁴ Lk 12,49.

⁸⁵ Lk 24,32.

⁸⁶ Péld 30,20(24,55).

⁸⁷ Vö. Zsolt 37,7.9.10.

⁸⁸ Vö. Ef 4,19.

⁸⁹ Ezen a ponton a szöveg hiányos.

⁹⁰ 2Kor 2,7–8.

Kleofást is elérte, nehogy más tűz legyen várjon rá. Ha ugyanis nem kapja meg az itteni tüzet és vétkezik, és nem is törődik vele, az a tűz vár majd rá.

*Szívemben mintegy csontjaimban lángoló, égő tűz lett, mindenfelől elernyedtem, és nem tudom elviselni, mert meghallottam sokak szemrehányását, akik összegyűltek körülöttem.*⁹¹ A feddhetetlen, boldog Jeremiást – akinek kapcsán kivételesnek mondom ezt a kis súlyú vétket, még ha esetleg valami más kisebbet el is követett – sokan megfeddték. Ám e sokak szemrehányása az ő dicsérete Isten előtt. A szidalmazók ugyanis ezt mondták: *Fogjunk össze és támadjunk rá mind, férfiak, barátai! Fűr-késszük ki szándékát és vezessük félre!*⁹² Egy másik, gaz megtévesztéssel akarták megtéveszteni őt, ama megtévesztés ellentétével, amiről ezt mondta Jeremiás: *megtévesztettél engem, Uram, és én tévedésbe estem.*⁹³ Azok, akik összegyűltek ellene, ezt mondják: *fölébe tudunk kerekedni és kitölthetjük rajta bosszúunkat.*⁹⁴ A saját bűneik miatt elmarasztaltak úgy gondolják, megbosszulhatják, és ezért bosszúvágyból mondják: *kitölthetjük rajta bosszúunkat.* Ilyesmit tettek azok is, akik Izajást szétfűrészelték.⁹⁵ Úgy álltak ugyanis bosszút – hiszen a próféciaik megtérésre szólították őket, büntették őket, megcáfolták és vádolták őket – halálos ítéletet hozva ellene és szétfűrészelték.

Így szól azonban Jeremiás az ellene összefogókhoz: *Az Úr velem van mint erős vitéz.*⁹⁶ Ha olyanokká válunk, amilyenekké lennünk kell, és befogadjuk azt a tüzet vétkeinkért, amelyik Jeremiást és a hozzá hasonlókat éri, utána az Úr velünk lesz *mint erős vitéz.* És ezért üldözték, de képtelenek voltak megérteni az őt üldöző zsidók, *felettébb megszegyenültek és nem értették meg saját gyalázatukat*⁹⁷ oly hosszú ideig gyalázatban leledzve, mert nem mondták el saját vétkeiket, úgyhogy az Úr az üldözöttel volt, és nem tudták kézre keríteni az üldözöttet. Vajon nem arról van-e szó, hogy amiképpen Jeremiásnál sok minden az Üdvözítőre vonatkozik, úgy ez is ilyen lehet? Az ugyanis, hogy összefogtak és rátámadtak, az Üdvözítőről is elmondható, és az is, hogy az Úr vele volt *mint erős vitéz, ezért üldözték, de képtelenek voltak megérteni.* A zsidók üldözték őt, és *felettébb megszegyenültek és nem értették meg saját gyalázatukat.* Igen hosszú ideig merülnek gyalázatba, mert nem mondják el saját vétkeiket, *amelyek soha nem merülnek feledésbe.* Ám úgy vélik, ebben a világkorszakban feledésbe fog merülni törvényszegésük. Nekünk viszont látnunk kell, hogy *soha nem merülnek feledésbe* törvényszegésük, és ezt látva emlékezetbe

⁹¹ Jer 20,9–10.

⁹² Jer 20,10.

⁹³ Jer 20,7.

⁹⁴ Jer 20,10.

⁹⁵ Vö. Zsid 11,37.

⁹⁶ Jer 20,11.

⁹⁷ Jer 20,11.

idézzük ezt: *ne légy fennhéjázó, hanem félj, mert ha az Isten nem kegyelmezett meg a természetes ágaknak, a nem természetes ágaknak sokkal kevésbé fog megkegyelmezni.*⁹⁸

Velünk van tehát az erők Ura, próba alá veti az igazakat, belát a vesékbe és a szívekbe.⁹⁹ Az Úr egyrészt próba alá veti az igazakat, másrészt selejtezi az igaztalanokat, és – hogy úgy mondjam – az igaznak és a hibásnak a pénzváltója. Ez az Úr pedig az, aki belát a vesékbe és a szívekbe is. Itt pedig írva van tehát, hogy belát a vesékbe és a szívekbe. Kérdelem én, mi a jelentősége a vesékbe és szívekbe látásnak, vajon nem az-e, hogy más dolog belátni a vesékbe és a szívekbe, és más a vesék és szívek próba alá vetése. Nem mindenkinek a szívét és veséjét veti próba alá, hanem a bűnösökét. A „próba alá vetés” jelentése szerint a jelen életben kínvallatás. A bíróságon egyesek vizsgálnak, mások pedig kínvallatás alá kerülnek, egyesek igen keserves kínokat állnak ki. Egyes pribékek tehát kínvallatásnak vetik alá a húst, kínvallatásnak vetik alá a testet. Az Úr viszont kizárólag új módon vet próba alá, ő ugyanis a szívek vizsgálója, és kizárólag az Úrra tartozik a szívek és vesék vizsgálása. Itt a rablókat az elöljárók utasítására vetik kínvallatás alá, ott viszont nem Isten utasítására kerül sor a vesék és szívek próba alá vetése, hanem maga az Úr vet próba alá, ha csak nem mondhatom itt azt, hogy aki az utasítást kapja, az a Fiú, aki pedig utasít, az az Atya, és az Ige az, aki próba alá veti a szíveket és a veséket. És bizony minden kínvallatás, minden gyötrellem közül a legsúlyosabb az Igétől való, amikor próba alá veti a szíveket és a veséket. Ezért mindent meg kell tennünk, nehogy ennek a próbának vessenek majd alá. Eme próba alá vetésnél kisebb szenvedéssel jár azoké, akiket az evangélium szava szerint a kínzóknak adnak át.¹⁰⁰ Sok kínzónak adják át őket ugyanis, talán többnek kezdetben, amikor még nem méltók arra, hogy az egyetlen Ige vesse alá próbának a szíveket és veséket. A gazdag egyáltalán nem volt méltó arra, hogy átadják a szívek és vesék vizsgálójának.¹⁰¹ Ezért több kínt kellett elszenvednie. Azt pedig, hogy később is el kell-e szenvednie, avagy sem, vizsgálja meg az, aki képes rá. Mindenesetre, reánk azok a kínszenvedések várnak, amelyeket a szívek és vesék próba alá vetője ró ki reánk bűneink miatt. Ha nem hagyjuk el gyorsan ezeket a bűnöket, ezek várnak reánk. Ezért álljunk fel és kérjük Isten segítségét, hogy Jézus Krisztusban boldogok legyünk, akinek dicsőség mindörökké. Ámen.

⁹⁸ Vö. Róm 11,20–21. A levél szövegének értelmezése: *CommRom* VIII,10.

⁹⁹ Jer 20,12.

¹⁰⁰ Vö. Mt 18,34.

¹⁰¹ Vö. Lk 16,23.